

In addition, the relevance and significance of the management aspect of the activities of the schools of excellence due to the existing gap between the requirements of the labor market for a competitive specialist and the results of the educational activities of the medical colleges of formation of practical skills of graduates in their chosen direction or specialty, knowledge of modern technologies and tools of professional activity.

Conclusion. *Therefore, the need to improve the vocational training system and expand the functions of health workers according to world experience, the unresolved questions about the activities of the schools of excellence in the management of medical education, the urgency of the above contradictions and insufficient scientific research on this problem lead to the actualization of research activities of schools of excellence in the management system of medical education in Ukraine during the second half of XX – beginning of XXI century.*

Key words: *activity; schools of excellence; management; medical education; training; education; medical professionals; Ukraine.*

*Одержано редакцією 21.09.2016
Прийнято до публікації 27.09.2016*

УДК 378(09):34:001.8(477)

Корж-Усенко Лариса Вікторівна,
докторант кафедри педагогіки,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка, Україна

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА В ГАЛУЗІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. *Визначено законодавчі підстави державної політики у вищій освіті в умовах Російської й Австро-угорської імперій, в Українській народній Республіці та Українській державі (1917–1920 рр.), здійснено спробу їх порівняльного аналізу. Розкрито особливості нормативно-правового забезпечення діяльності державних і приватних вищих навчальних закладів на початку ХХ ст. Виокремлено групи документів, що входили до структури правового поля діяльності вищих шкіл у дорадянський період.*

Ключові слова: *законодавча база; нормативно-правове забезпечення; закони, положення; статуту; освітянське законодавство; правове поле; громадянські права і свободи; установчі документи.*

Постановка проблеми. *Доцільність вивчення розвитку законодавчої бази в галузі вищої освіти полягає в необхідності здійснення ретроспективного аналізу тієї системи координат, у межах якої розгорталася діяльність вищих навчальних закладів, з'ясування характеру нормотворчих процесів відповідно до змін державного устрою, політичної кон'юнктури й запитів суспільства.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій. *Вагомий внесок у розроблення певних аспектів обраної проблеми зробили В. Завальнюк, О. Кірдан, Є. Князев, С. Куліш, Н. Левицька, О. Писарева, Г. Ріккарді. Водночас вітчизняна історіографія має позбутися стереотипу «статутоцентризму», тобто концентрації уваги дослідників виключно на загальноуніверситетських статутах у Російській імперії без урахування всього комплексу нормативно-правового забезпечення системи вищої освіти, включно з законодавчими ініціативами, що висувалися професурою, представниками міністерств і громадськості.*

Мета роботи *полягає у визначенні законодавчих підстав державної політики у вищій освіті в умовах Російської й Австро-угорської імперій, в Українській народній Республіці та Українській державі (1917–1920 рр.), розкритті особливостей нормативно-*

правового забезпечення діяльності державних і приватних вищих навчальних закладів на початку XX століття.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зазначити, що на початку XX століття українські землі були інкорпоровані до складу Австро-Угорської й Російської імперій, тому розвиток вищої освіти підлягав відповідному нормативно-правовому забезпеченню зі сторони цих держав.

Аналіз першоджерел показує, що істотна відмінність у можливості задоволення культурно-освітніх потреб в умовах правління династій Габсбургів і Романових полягала в тому, що в Австрії комплекс важливих громадянських прав, зокрема свободи слова і друку, освіти рідною мовою, гарантувалися Декретом про рівність мов (1860 р.), Конституцією держави (1867 р.), Законом «Про освіту» (1867 р.), Законом «Про товариства» (1867 р.) [7, с. 11], натомість академічна автономія була нормою освітянського законодавства.

Тому професорські корпорації багатьох університетів Російської імперії посилалися на європейський досвід і слушно заявляли про те, що розв'язання проблем вищої школи априорі є приреченим на невдачу в умовах чинного політичного режиму. Так, у 1905 р. ректор Харківського університету Л. Рейнгард констатував односторонню позицію вченої ради в тому, що нормальний перебіг академічного життя не є можливим без політичної свободи, що «автономний університет у суспільстві, яке позбавлене свободи слова, друку, зібрань та особистості» закономірно є місцем, куди стихійно стікаються свідомі громадяни і тільки забезпечення «святих прав кожної людини» уможливить попередження суспільної катастрофи [2, арк. 1].

За відсутності в імперії Романових Конституції як основного закону держави, певні поступки щодо політичних прав і свобод були зроблені під час буржуазно-демократичної революції 1905–1907 рр. Це знайшло відображення в «Найвищому Маніфесті» (17 жовтня 1905 р.), що декларував низку громадянських свобод: недоторканості особи, свободи совісті, слова, друку, зборів, спілок; у скликанні представницького законодавчого органу – Державної Думи, розширенні виборчих прав різних верств населення.

Згідно з «Тимчасовими правилами про управління вищими навчальними закладами відомства Міністерства народної освіти» від 27 серпня 1905 р., університетам було надано автономію й студентське самоврядування. Зокрема, учені ради здобули право обрання ректорів і деканів, а студенти – можливість скликати збори і створювати студентські організації. Спеціальним наказом від 17 вересня 1905 р. аналогічну низку прав отримали й вищі жіночі курси. Починаючи з грудня 1905 р. міністр народної освіти оприлюднив право надавати дозвіл на відкриття приватних вищих жіночих курсів із програмами, вищими за середні навчальні заклади [6, с. 12].

«Правилами про введення предметної системи навчання» (13 червня 1906 р.) було затверджено перехід до нової організації навчального процесу. Зрештою, у 1906 р. за широкої участі науково-педагогічної громадськості було підготовлено новий (п'ятий) університетський статут, що передбачав усунення надмірного формалізму і розширення компетенції вчених рад. Однак, цей статут не набув чинності внаслідок посилення реакції й політичного тиску на вищу школу зі сторони владних структур усіх рівнів. Тому до Лютневої революції 1917 р. вища школа керувалася четвертим загальноуніверситетським статутом. Оскільки саме цей документ фактично виконував функцію основного закону в галузі вищої освіти, вважаємо за доцільне зупинитися на ньому докладніше.

Усі положення університетського статуту 1884 р. було підпорядковано прагненню зміцнити дух відданості правлячій монархії. З цією метою було суттєво розширено функції попечителя навчального округу, який мав контролювати перебіг навчального процесу, міг скликати раду університету і збори факультетів, вимагати від ректора звіту про нагляд за студентами, систематично доповідаючи про вжиті заходи міністрові [8].

Обсяг повноважень факультетських і вчених рад вичерпувався організацією навчального процесу. Натомість більшість питань щодо забезпечення життєдіяльності університету (розроблення кошторису, вирішення кадрових і наукових питань, створення наукових товариств) передавалися до компетенції попечителя або міністра. Скасування університетського суду, студентського самоврядування, принципу виборності членів викладацької корпорації свідчило про відхід від засадничих атрибутів університетської автономії. Водночас здійснення міністром усіх призначень на вакантні посади, запровадження студентської уніформи, нагляду інспекції за дисципліною студентів у межах закладу та поза ним, позбавлення стипендії за найменшу підозру в «неблагонадійності» було підпорядковано меті посилення «вірнопідданських чеснот» у викладачів і слухачів [3].

Запозичені з досвіду німецьких університетів і проголошені Статутом 1884 р. свобода викладання і навчання, принцип конкуренції в середовищі викладачів, запровадження посади доцентів і гонорарної системи не могли повною мірою бути реалізованими в умовах Російської імперії. Відтепер усі нормативні документи з різних напрямів діяльності (зокрема, навчальні плани і програми) розроблялися міністерством, що затверджувало й розклад занять на півріччя [8]. До позитивних нововведень належало розширення обсягу практичних занять і запровадження цільового розподілу коштів. Нова система контролю знань студентів передбачала усунення від цієї процедури членів учених рад і факультетів. Курсові іспити замінено заліками, що мали формальний характер і випускними випробуваннями, але зниження успішності студентів змусило відновити обов'язкові напівкурсів іспити. Реалізація норм статуту супроводжувалося прийняттям низки нових правил та інструкцій, що деталізували основний документ або скасовували чинність невинуватених практикою положень. Так, у 1885 р. міністерством видано правила про приват-доцентуру, що забезпечували сприятливі умови для перспективних науковців, які стажувалися за кордоном, а в 1899 р. було відновлено конкурсну основу поповнення викладацького складу.

Порівняльний аналіз засвідчує: якщо за першим статутом 1804 р. університет було поставлено на чолі навчального округу, то статутом 1835 р. університет підпорядковано попечителю навчального округу; третім статутом 1863 р. відновлено університетське самоврядування зі збереженням нагляду попечителя за діяльністю університету, а четвертим (1884 р.) скасовано університетське самоврядування та академічну автономію, корпоративність і колегіальність, відновлено жорстку управлінську вертикаль [8]. Загалом, курс російського уряду коливався відповідно до надання переваги республіканській або монархічній моделі управління вищою школою.

У результаті синхронного діалектичного аналізу встановлено, що на противагу Австрійській імперії в умовах російської монархії серед найменш законодавчо врегульованих і вразливих проблем діяльності вищої школи був правовий статус студентства. Якщо студіююча молодь Галичини і Буковини мала право створювати різного роду спілки за національною й професійною ознакою, функціонувала розгалужена мережа органів студентського самоврядування, то студенти Російської імперії могли засновувати виключно академічні товариства протягом нетривалого часу. Життєдіяльність студентської молоді підлягала дріб'язковій регламентації; законом унеможливлені й переслідувалися прояви громадянської позиції та колективні зусилля (гуртожитки, зібрання), подання групових заяв. Обмеження вступу до університетів Російської імперії були пов'язані з визначенням відсотку євреїв, збільшенням плати за навчання, перевіркою благонадійності абітурієнтів та їхніх батьків [4, с. 61–62]. Вершиною «турботи» уряду «про добропорядність молоді» було надання дозволу інспекторам здійснювати ексекції над порушниками порядку (1885 р.) і прийняття «Тимчасових правил про студентські організації» (1901 р.), що передбачали покарання студентів військовою службою за участь у колективних безладах.

Наслідком звуження кола прав студентів засобами адміністративного і військового тиску було зростання невдоволення в молодіжному середовищі, що актуалізувало необхідність реформування вищої освіти. Тому Міністерство вдалося до обговорення шляхів виходу з кризової ситуації. Напрацювання міністерської комісії, пропозиції вчених рад, окремих викладачів, можновладців, що ввійшли до 19-томного збірника, є цінними джерелами для вивчення законодавчої ініціативи в галузі вищої освіти.

На початку XX століття було здійснено суттєві кроки щодо законодавчого розв'язання проблеми жіночої вищої освіти. Так, 19 грудня 1911 р. було видано «Правила про випробовування осіб жіночої статі на знання курсу вищих навчальних закладів та про порядок присудження їм учених ступенів та звання вчительки середніх навчальних закладів», де визнано необхідність узгодження програм вищих жіночих курсів з університетськими [6, с. 12]. Зрештою, жінки отримали право складання іспитів на диплом державних вищих навчальних закладів, здобуття вчених ступенів магістра і доктора, а також нового звання «вчительки середніх навчальних закладів», що загалом зрівняло її носія з чоловіками-вчителями.

Згодом нові пріоритети державної політики щодо приватного шкільництва (зокрема вищого) було зафіксовано в Законі «Про приватні навчальні заклади, плани і курси» [5].

До найскладніших проблем у законодавчому полі Російської імперії належало ігнорування високих інтелектуальних запитів українців та активна русифікація вищих навчальних закладів, про що свідчать секретні циркуляри Міністерства народної освіти щодо посилення «російського елемента» серед викладачів і студентів університетів України, фактична чинність «Емського указу» і «Валуєвського циркуляру». Проведений нами аналіз архівних документів і матеріалів засвідчує, що спроби законодавчого врегулювання проблеми створення україномовної вищої школи здійснювалися в законодавчих органах Австрійської та Російської імперії. Однак у віденському бундестраті традиція її обговорення й часткового розв'язання сягала кількох десятиріч (про що свідчить парламентська діяльність митрополита А. Шептицького, професорів І. Пулюя, С. Смаль-Стоцького, С. Дністрянського, М. Василька), а в російській Державній Думі ініціативи групи депутатів (на чолі з І. Шрагом) про скасування заборони української мови в усіх ланках шкільництва отримали категоричну відсіч «охоронних кіл».

Водночас у законодавстві обох імперій вища школа позиціонувалася, насамперед, як осередок формування відданих державних службовців, що асоціювалося зі здатністю до забезпечення національної безпеки держави. Тому навіть у більш «толерантних» умовах Австро-Угорщини питання створення українського університету належало до вельми складних; його остаточному вирішенню завадив крах імперії внаслідок першої світової війни. Хоча австрійські можновладці неодноразово наголошували на заснуванні Львівського університету цісарем Йосифом саме з метою забезпечення прав українців на вищу освіту, однак уряд не завжди міг уплинути на антиукраїнські рішення пропольської більшості сенату закладу, оскільки це могло розцінюватися як порушення священного права автономії. Адже вищі навчальні заклади на території південної України (Львівський і Чернівецький університет, Чернівецький народний університет, Львівська політехніка, консерваторія, Торгівельна і Ветеринарна академія) діяли на основі «Статуту організаційного», що ухвалений у 1874 р. і доповнений у 1886, 1890 і 1907 роках, за яким пріоритет у вирішенні шляхів розвитку вищих шкіл належав професорським колегіям [7, с. 9].

Важливе значення для з'ясування особливостей діяльності окремих вищих навчальних закладів мають статuti і положення Київської духовної академії, Ніжинського історико-філологічного інституту князя О. Безбородька, Харківського технологічного інституту, Київського політехнічного інституту, Київських, Харківських, Одеських вищих жіночих курсів, Київського і Харківського комерційних інститутів, Харківського й Одеського жіночих медичних інститутів, Київських приватних

загальноосвітніх вищих жіночих курсів А. Жекуліної, Катеринославського гірничого інституту, Київської та Одеської консерваторії, Новоросійського вищого міжнародного інституту. Слід зауважити, що зволікання з затвердженням установчих документів у Російській імперії було звичним явищем. Часто реєстрація статутів тривала кілька років або мала негативний результат. Так, Харківська міська дума в 1906 р. подала статут народного університету, який після кількарізових повернень у 1916 р. зрештою було затверджено російським урядом, але під назвою «Будинок наук».

Слід зауважити, що відносною ліберальністю вирізнявся статут Київської духовної академії 1869 р., особливо щодо посилення значення світських дисциплін. У 1906 р. було впроваджено демократичний статут Академії, що розроблений групою прогресивних викладачів і ґрунтувався на засадах самоврядування, однак його невдовзі було скасовано. У 1910 р. ухвалено новий статут духовних академії Російської імперії, у якому було виокремлено групи обов'язкових і необов'язкових предметів. Запровадження до програми Київської академії історії західно-руської (української) церкви мало суттєве значення для поживлення духовних пошуків українців.

Протягом нетривалого періоду правління українських урядів 1917–1920 рр. (Української Народної Республіки часів Центральної Ради, Української держави гетьмана Скоропадського і Директорії) правове поле набуло суттєвого вдосконалення завдяки законодавчому закріпленню тенденцій до демократизації, диверсифікації та українізації системи вищого шкільництва. Серед законодавчих актів періоду національного державотворення найважливішими вважаємо такі: про створення державних українських університетів у Києві і Кам'янець-Подільському, проголошення українськими державними Харківського, Святого Володимира, Новоросійського імператорських університетів, про право писання та захисту дисертацій на вчені ступені в усіх школах України українською мовою (1918 р.), Статут державних українських університетів (1919 р.), Статут Кам'янецького народного університету (1919 р.) [1].

Істотне значення для визначення перспектив розвитку вищої мали освітянські з'їзди, відповідні комісії при міністерстві, що було свідченням демократичних процесів. Аналіз архівних зібрань показав, що в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України зберігається низка фондів, що містять законопроекти з вищої освіти та пояснювальні записки до них. У цей час було затверджено десятки статутів народних університетів і приватних вищих навчальних закладів. Хоча не всім нормативно-правовим документам вдалося набути юридичної чинності, однак вони є яскравими свідченнями стану законодавчої думки в цей період.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Виокремлено групи документів, що становили основу законодавчої бази, визначали правове поле діяльності вищих навчальних закладів у дорядянський період: основні закони, які гарантували права людини і громадянина (Конституція Австрійської імперії, Маніфест, Універсали Центральної Ради); закони в галузі освіти; підзаконні акти (укази, рескрипти, положення, правила, циркуляри, інструкції, розпорядження); загальноуніверситетські або «статути організаційні»; статути окремих (державних і приватних) вищих навчальних закладів.

Здійснений аналіз дозволив констатувати: якщо в умовах Російської імперії законодавчі підстави розвитку вищої освіти відображали різкі коливання урядового курсу, то в Австро-Угорщині, Українській Народній Республіці та Українській державі освітня політика вирізнялася більшою послідовністю й наступністю. Розкрито особливості нормативно-правового забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів за часів Австро-Угорської й Російської імперій, що полягали в жорсткій регламентації їх роботи з метою підготовки кваліфікованих чиновників. Натомість українськими урядами визнавалася спрямованість вищої школи на формування національної інтелігенції, було здійснено законодавче закріплення тенденцій до демократизації, диверсифікації, українізації системи вищого шкільництва, посилення

громадсько-державного характеру управління, суттєво спрощено процедуру затвердження установчих документів приватних вищих навчальних закладів.

Водночас важливими завданням для дослідників залишається виявлення розбіжностей між «буквою закону», юридичними нормами та освітянською практикою в імперських період і часи правління українських урядів.

Список використаної літератури

1. Документи про організацію вищої школи – листування про складання комісії у справах вищої школи, протоколи наради по українізації університетів, список вищих шкіл на Україні. Статут Каменецького народного університету. (2 січня 1919 р. – 25 лютого 1919 р.). – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 2582. – Оп. 1. – Спр. 173. – 37 арк.
2. Доповідь ректора Харківського університету, виголошена на засіданні ради професорів 19 жовтня 1905 року. – Державний архів Харківської області. – Ф. 667. – Оп. 286. – Спр. 145. – 10 арк.
3. Куліш С. Традиції та новації у процесі підготовки науково-педагогічних кадрів Харківського університету XIX – початку XX ст. / С. Куліш. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2013. – 552 с.
4. Левицька Н. М. Вища гуманітарна освіта (друга половина XIX – початок XX ст.) : монографія / Н. П. Левицька. – К., 2012. – 395 с.
5. Лубенец Т. Закон о частных учебных заведениях, планах и курсах / Т. Лубенец. – К., Книгоиздательство И. И. Самсоненко, 1915. – 32 с.
6. Прудченко І. І. Київський Фребелівський педагогічний інститут в системі вищої освіти України (1907–1920 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / І. І. Прудченко. – К., 2005. – 20 с.
7. Ріккарді Г. Політика урядів Австро-Угорщини щодо вищих навчальних закладів Східної Галичини : національний аспект : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Г. Ріккарді. – Львів, 2016. – 20 с.
8. Сравнительная таблица уставов университетов. – Спб., 1901.

References

1. Documents on organization of higher education – letters on establishing the committee on higher education, protocols of meetings on ukrainization of universities, the list of higher educational establishments in Ukraine. (1 January of 1919 – 25 February 1919). – State Archives of Sumy Region. – F. 2582. – D.1. –F. 173. – 37 s. (in Ukr.)
2. The report of the rector of Kharkiv University, at the meeting of Council of Professors on 19 of October 1905. – State Archives of Kharkiv Region. – F. 667. – D.286. –F. 145. –10 s. (in Ukr.)
3. Kulish, S. Traditions and innovations in the process of training of faculty of Kharkiv University in 19th – early 20th century. Kharkiv: Kharkiv National Universities named after V.N. Karazin. (in Ukr.)
4. Levytska, N.M. (2012). Humanitarian higher education during second half of 19th – early 20th century : monograph. Kyiv (in Ukr.)
5. Lubenets, T. (1915). Law on private higher educational establishments, plans and courses. Kyiv: Editorial house of I.I. Samsonenko (in Russ.)
6. Prudchenko, I. I. (2005). Kyiv Froebel Pedagogical Institute in the system of higher education of Ukraine (1907–1920) : abstract of dissertation of candidate of pedagogical sciences : 13.00.01. Kyiv (in Ukr.)
7. Rikkardi, G. (2016). Policy of Austro-Hungarian government on higher educational establishments of Eastern Halychyna : national aspect : abstract of dissertation of candidate of historical sciences : 07.00.02. Lviv (in Ukr.)
8. Comparative table of university statutes. (1901). Saint-Petersburg (in Russ.)

Abstract. *Korzh-Usenko L. V. Legal framework of Ukrainian higher education: retrospective analysis.*

Introduction. *The expediency of researching legal framework of higher education is established in the paper, it stems from the necessity to perform retrospective analysis of the framework in which the activity of higher education establishments unfolded, defining the character and dynamics of creating normative processes according to changes of political system, political situation and demands of society in pre-Soviet period.*

Purpose. *Legal foundation of state policy of higher education in Russian and Austro-Hungarian Empire, in the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State / the Hetmanate (1917–1920) are defined. The peculiarities of normative and legal support of the activity of public and private higher educational establishments at the beginning of 20th century are revealed.*

Results. *It is stated that: in times of Russian Empire legal grounds of development of higher education reflected sharp fluctuations in government policy while in Austro-Hungarian Empire in the Ukrainian People's Republic and the Ukrainian State education policy was distinguished by consistence and continuity. The author highlights the peculiarities of normative and legal support of activity of public higher education establishments in times of Austro-Hungarian Empire, which consisted of strict*

regulation of their work in order to prepare qualified officials. While Ukrainian governments prioritized orientation of higher education on forming national intelligentsia, legal enforcement of tendencies of democracy, diversification, ukrainization of system of higher education, enhancing public and state character of management, taking into consideration of the initiative of different interested figures, the procedure for approving constitutional documents of private higher education establishments.

Originality. *The groups that constituted the foundation of legal framework, defining legal field of activity of educational establishments in pre-revolutionary period; the main laws, that guaranteed human and civil rights (Constitution of Austrian Empire, Manifest, Universals of the Central Council of Ukraine); Laws on Education; regulations (orders, rescripts, protocols, rules, circulars, instructions, directions); institutional or «organizational statutes»; statutes of separate (public and private) higher educational establishments.*

Conclusions. *The author presents comparative analysis of priorities of policy in the sphere of higher education of the countries that included Ukrainian territories in 19th – early 20th century.*

Key words: *legal frameworks, normative and legal grounds, laws, regulations; statutes, education policy, legal field, civil rights and freedoms, constitutional documents.*

*Одержано редакцією 20.09.2016
Прийнято до публікації 27.09.2016*

УДК 398 –053.5 (477)

Котломанітова Галина Олександрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної і корекційної педагогіки,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ

Анотація. *Розглянуто український дитячий фольклор як один із значущих засобів у процесі соціалізації, формування соціальних навичок поведінки, комунікативної взаємодії та партнерських відносин дітей. Досліджено такі жанри усної народної творчості, як народні ігри, дражнилки (прозивалки), мирилки, мовчанки, лічилки, які побутують у дитячому середовищі і сприяють налагодженню партнерських взаємин між дітьми.*

Ключові слова: *дитячий фольклор; соціальне партнерство; партнерські взаємини; народні ігри; дражнилки (прозивалки); мирилки; мовчанки; лічилки.*

Постановка проблеми. Кожна молода генерація соціалізується в конкретних умовах часу і простору соціального буття. Сучасне молоде покоління в Україні зростає й виховується в обставинах переломних зрушень, що сформовані на підґрунті національного піднесення, демократизму, євроінтеграції, полікультурності, терпимості й толерантності. Процес їхньої соціалізації має відображати стратегію органічного входження до європейського соціально-економічного і освітньо-культурного простору, що вибудований на засадах консолідації та партнерської взаємодії. Даний процес ймовірно здійснюватиметься двояко: стихійно, на основі дії інноваційних соціальних механізмів, та усвідомлено, цілеспрямовано, через планомірну діяльність соціальних інститутів. Останні мають обрати і послуговуватися найбільш доцільними виховними засобами, котрі б поєднували гармонізацію індивідуального й соціального на рівні соціального суб'єкта на добровільних засадах. Одним із таких засобів є невичерпна скарбниця українського дитячого фольклору, що сповнена не лише довершеними зразками минувшини, а й трансформованими, новітніми, варіативними прикладами сучасної дитячої усної творчості.